

TĖVŲ REAKCIJOS Į SAVO LGB (LESBIEČIŲ, GĖJŲ, BISEKSUALIŲ) VAIKŲ SEKSUALINĘ ORIENTACIJĄ RYŠYS SU JAUNUOLIŲ PSICHOLOGINĖS GEROVĖS ASPEKTAIS

Rasa Katinaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė
Vytauto Didžiojo universitetas

Santrauka

Įvadas. Santykiai su tėvais yra vienas esminių veiksnių, formuojančių vaiko asmenybę ir lemiančių jo prisitaikymą visuomenėje. Dėl visuomenėje vyraujančios homofobijos šie santykiai dar svarbesni LGB jaunuoliams, kurie auga savo socialinės grupės nereprezentuojančioje aplinkoje. Pastaruoju metu LGB asmenys tėvams atsiskleidžia jauname amžiuje (15–24 m.), dėl to tėvų reakcija į atskleistą seksualinę orientaciją gali reikšmingai paveikti tolesnį jų funkcionavimą. Mokslinėje literatūroje dažnai tyrinėjama, kaip tėvų priėmimo ir atstūmimo reakcijos į vaiko seksualinę orientaciją veikia įvairius jo psichologinės gerovės aspektus: nuotaikos sutrikimus, suicidiškumą, streso valdymo įgūdžius bei jaunuolio asmenybės formavimąsi.

Šio darbo tikslas – atlikus aprašomąją literatūros analizę, išanalizuoti tėvų reakcijų (priėmimo ir atstūmimo) į savo LGB vaiko seksualinės orientacijos atskleidimą ryšį su jaunuolio psichologinės gerovės aspektais.

Rezultatai. Atstumianti tėvų reakcija į jaunuolio seksualinę orientaciją susijusi su mažesniu jauno žmogaus autonomiškumo suvokimu, dažniau kylančiais kaltės ir gėdos jausmais, kurie didina riziką patirti depresijos simptomus, o ilgalaikėje perspektyvoje padidina LGB jaunuolių suicidiškumo lygį. Didžiausią ryšį su polinkiu į savižudybę turi tėvų bandymai pakeisti jaunuolio seksualinę orientaciją. Atstumianti tėvų reakcija taip pat susijusi su jaunuolių internalizuotos homofobijos susiformavimu, neadaptivių streso įveikos strategijų taikymu, padažnėjusiomis homofobinėmis patyčiomis ir dažnesniu psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu. Priimanti tėvų reakcija sudaro sąlygas būti autentiškam ir dalytis svarbiais išgyvenimais, o tai veikia kaip jaunuolio depresijos ir savižudybės saugos veiksnys. Priėmimą patiriantys LGB jaunuoliai geba lengviau adaptuotis visuomenėje ir suformuoja pozityvų seksualinį identitetą, pasižymi geresniais streso valdymo įgūdžiais ir rečiau pradeda vartoti psichoaktyvias medžiagas.

Reikšminiai žodžiai: homoseksualumas, tėvų reakcijos, tapatumo formavimasis, streso įveika, seksualinė orientacija, suicidiškumas.

ĮVADAS

Tėvų santykiai su vaikais yra vienas pagrindinių veiksnių, formuojančių vaiko asmenybę ir lemiančių jo prisitaikymą visuomenėje. Remiantis tėviško priėmimo ir atstūmimo teorija (angl. *Parental acceptance-rejection theory*, toliau – PAR), vaikai, nepatyrę laukiamo tėvų priėmimo, dažniau turi elgesio, emocijų sunkumų, sunkiau geba tinkamai adaptuotis visuomenėje ir dažniau tampa priklausomi nuo psichoaktyviųjų medžiagų [1]. Be to, vaikams tėvai dažnai yra visuomenės atspindys, dėl to nuo tėvų elgesio priklauso, kokio plačiosios visuomenės elgesio

ir reakcijos vaikai tikėtis. Jeigu vaikai nesijaučia priimti, negauna pakankamai dėmesio ir meilės, dažnai jiems išsivysto nuolatinio priėmimo ir patvirtinimo poreikis, kuris susijęs su neigiamu savęs vertinimu. Kita vertus, vaikai, kurių tėvai demonstruoja supratimą ir dėmesį, išauga labiau savimi pasitikintys ir lengviau reaguoja į neigiamus gyvenimo stresorius [1].

Santykiai su tėvais dar svarbesni jaunuoliams, identifikuojantiems save kaip lesbietės, gėjai ar biseksualūs (toliau – LGB) asmenys, nes visuomenėje vis dar vyrauja heteronormatyvinės nuostatos¹ [2]. Dėl nuolatinio funkcionavimo homofobinėje²

Adresas susirašinėti: Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė
Vytauto Didžiojo universiteto Psichologijos katedra
Jonavos g. 66/328, 44191 Kaunas
El. p. kristina.zardeckaitė-matulaitienė@vdu.lt

¹ Heteronormatyvumas – prielaida, kad visi žmonės yra heteroseksualūs, bei įsitikinimas, jog egzistuoja tik dvi priešingos lytys (vyras ir moteris), kurios traukia viena kitą, ir tokie santykiai yra vienintelis tinkamas seksualumo išraiškos būdas.

² Homofobija – baimė ar pyktis, jaučiamas homoseksualių ar biseksualių žmonių atžvilgiu.

aplinkoje seksualinių mažumų³ atstovai patiria daugiau problemų prisitaikdami visuomenėje ir reikšdami save, taip pat laikomi grupe, patiriančia vieną iš didžiausių rizikų susirgti psichikos ligomis bei turėti suicidinių ketinimų [3, 4]. Be įprastų paauglystei būdingų stresorių, LGB jaunuoliai taip pat patiria ir su savo seksualine orientacija⁴ susijusį stresą. Ši streso rūšis ypatinga tuo, kad dažniausiai paaugliams tenka ją įveikti patiems, nesulaukiant tėvų ar draugų paramos, o negebėjimas tinkamai numalšinti šį stresą susijęs su didesne psichikos ligų rizika LGB populiacijoje [5]. Tyrimai rodo, kad artimųjų palaikymas susijęs su geresniu prisitaikymu, efektyvesnėmis reakcijomis į stresą ir mažiau išreikštomis psichikos problemomis [1, 3, 4, 6].

Atsižvelgiant į tėvų svarbą vaiko gyvenime ir asmenybei formuotis, akivaizdu, kad tėvų reakcijos į jaunuolio seksualinę orientaciją yra itin reikšmingos tolesniam jo (jos) prisitaikymui. Laisvėjant visuomenei vis daugiau LGB jaunuolių tampa atviri apie savo seksualinę orientaciją. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros (angl. *European Union Agency for Fundamental Rights*, toliau – FRA) tyrimo duomenimis, Europoje dažniausiai atsiskleidžiama⁵ 18–24 m. amžiaus grupėje (35 proc. LGB žmonių), o Lietuvoje dažniau atsiskleidžiama dar anksčiau – 15–17 m. amžiaus (32 proc. LGB asmenų), taigi dar gyvenant kartu su tėvais [7]. Dėl to svarbu geriau suprasti LGB jaunuolių patiriamus sunkumus atskleidžiant savo seksualinę orientaciją tėvams ir sukurti efektyvesnius pagalbos jiems būdus. Tai padaryti galima tik analizuojant, kokią įtaką seksualinių mažumų atstovams daro įvairios tėvų reakcijos į seksualinės orientacijos atskleidimą ir kaip šios reakcijos susijusios su jaunuolio funkcionavimu gyvenime.

Šio darbo tikslas – išanalizuoti tėvų reakcijų (priėmimo ir atstūmimo) į savo vaiko seksualinės orientacijos atskleidimą ryšį su įvairiais jaunuolio psichologinės gerovės aspektais.

Darbe siekiama:

- aptarti tėvų reakcijų į savo vaiko seksualinę orientaciją sampratą ir rūšis;
- apžvelgti pagrindinius mokslinėje literatūroje tyrinėjamus LGB jaunuolių psichologinės gerovės aspektus, susijusius su tėvų reakcija į jų seksualinę orientaciją;
- atskleisti tėvų priėmimo ir atstūmimo reakcijų į savo vaiko (paauglio ar jauno suaugusiojo) seksualinę orientaciją ryšį su jaunuolio nuotaikos sutrikimais ir suicidiškumu;
- atskleisti tėvų priėmimo ir atstūmimo reakcijų į savo vaiko (paauglio ar jauno suaugusiojo) seksualinę orientaciją ryšį su jaunuolio taikomomis streso įveikos strategijomis ir tapatumo formavimusi.

MEDŽIAGA IR METODAI

Literatūros apžvalgai atrinkti 2009–2020 m. anglų kalba publikuoti laisvai prieinami visateksčiai moksliniai straipsniai. Straipsnių paieška vykdyta naudojantis tarptautinėmis duomenų bazėmis: EBSCO, *PsycARTICLES*, *ScienceDirect*, *Springer-Link*, *Taylor & Francis* ir paieškos sistema *Google Scholar*. Paieškai taikyti raktiniai žodžiai ir jų deriniai: tėvų reakcijos (angl. *parental reaction*), tėvų atstūmimas (angl. *parental rejection*), tėvų priėmimas (angl. *parental acceptance*), LGB, atsiskleidimas (angl. *coming out*), psichologinė gerovė (angl. *wellbeing*), seksualinės orientacijos atskleidimas (angl. *sexual orientation disclosure*), tapatumo formavimasis (angl. *identity formation*), streso įveika (angl. *stress management*).

Literatūros apžvalgai atrinktos 42 mokslinės publikacijos, kuriose nagrinėjama tėvų reakcijos į vaiko seksualinę orientaciją reikšmė jaunuolio depresiškumui, suicidiškumui ir prisitaikymui, išskiriamos tėvų reakcijų rūšys. Iš jų: 5 buvo išskiriančios ir apibūdinančios tėvų reakcijų rūšis ir 37 analizuojančios tėvų reakcijos į vaiko seksualinę orientaciją reikšmę jaunuolio depresiškumui, suicidiškumui ir prisitaikymui; 9 skirtos teorijoms, aiškinančioms homoseksualumą, emocijų reguliavimo įgūdžius ar tėvystės reikšmę vaiko asmenybei; 6 skirtos psichologinėms problemoms LGB grupėje ir LGB jaunimo atvirumo apie seksualinę orientaciją statistiką pateikiantys dokumentai; 6 dokumentai skirti vartojamų sąvokų apibrėžimui. Duomenys analizuoti taikant aprašomąją analizę. Toliau pateikiama straipsnių pagrindinių charakteristikų lentelė.

³ Seksualinės mažumos – terminas, apimantis didelę įvairovę seksualinių orientacijų, tokių kaip lesbietės, gėjai, biseksualūs asmenys, kurios skiriasi nuo tam tikroje kultūroje egzistuojančių normų.

⁴ Seksualinė orientacija – pastovus ir ilgą laiką trunkantis emocinis, romantinis, seksualinis ar jausminis potraukis kitiems asmenims. Ji apibrėžiama remiantis skale, kuri gali svyruoti nuo visiškai heteroseksualumo iki visiškai homoseksualumo, apimant įvairias tarpines orientacijas.

⁵ Atsiskleidimas – procesas, kurio metu papasakoji kitiems apie savo seksualinę orientaciją.

1 lentelė. Straipsnių, analizuojančių tėvų reakcijos į vaiko seksualinę orientaciją reikšmę, charakteristikos

Nr. lit. sąr.	Autoriai ir data	Metodas	Tiriamųjų imtis	Tiriamųjų amžius
2	Mills-Koonce, Rehder, McCurdy (2018)	Literatūros apžvalga	Nenurodyta	–
3	Tate, Patterson (2019)	Antrinių duomenų rinkimas ir analizė Nacionalinis longitudinalinis tyrimas apie sveikatos pokyčius. IV tyrimo bangos duomenys	15 561 tiriamasis: 14 973 heteroseksualūs, 588 LGB asmenys	24,25–34,67
4	Needham, Austin (2010)	Antrinių duomenų rinkimas ir analizė: longitudinalinis mokinių tyrimas <i>Add Health</i> . III tyrimo bangos duomenys (2001–2002 m.)	11 153 tiriamieji: 10 768 heteroseksualūs, 385 LGB asmenys	18–26
5	Doty, Willoughby, Lindahl, Malik (2010)	Apklausa	98 LGB jaunuoliai	18–21
6	Mongelli, Perrone, Balducci, Sacchetti, Ferrari, Mattei, et al. (2019)	Sistemine literatūros apžvalga	Iš 1 041 straipsnio atrinkti 62 straipsniai	–
8	Wigderson, Lindahl, Malik (2019)	Longitudinio tyrimo apie šeimų, kuriose auga LGB vaikai, dalis: elgesio stebėjimas ir apklausa	36 tėvų ir LGB vaikų diados	Vaikai: 14–21 Tėvai: 37–63
9	Diamond, Shilo, Jurgensen, D'Augelli, Samarova, White (2011)	Pusiaus struktūruotas interviu	10 depresijos simptomus turinčių LGB paauglių	15–19
10	Bregman, Malik, Page, Makynen, Lindahl (2013)	Longitudinio tyrimo apie LGB jaunuolių santykius su šeima ir draugais dalis, apklausa	169 LGB jaunuoliai	14–24
11	D'amico, Julien, Tremblay, Chartrand (2015)	Tėvų reakcija – struktūruotas interviu, pasekmės vaikams – apklausa	53 tėvų ir LGB vaikų diados	Vaikai: 15–25 Tėvai: 40–67
12	Mena, Vaccaro (2013)	Etnografinis tyrimas: stebėjimas, dokumentų analizė, interviu	24 LGB tiriamieji	18–28
15	Willoughby, Doty, Malik (2010)	Apklausa	81 LGB tiriamasis	14–25
16	Kwon (2013)	Teorinė literatūros apžvalga	Nenurodyta	–
18	Pearson, Wilkinson (2013)	Antrinių duomenų rinkimas ir analizė: longitudinalinis mokinių tyrimas <i>Add Health</i> . I ir II tyrimo bangų duomenys (1995–1996 m.), namų interviu	11 601 tiriamasis: 10 831 heteroseksualus ir 770 homoseksualių	7–12 klasių mokiniai
19	La Roi, Kretschmer, Dijkstra, Veenstra, Oldehinkel (2016)	TRAILS skerspjūvio tyrimas	1 738 tiriamieji: 1 587 heteroseksualūs, 151 LGB	11–22
22	Ryan, Legate, Weinstein (2015)	Internetinė apklausa	108 LGB tiriamieji	18–61
23	Feinstein, Wadsworth, Davila, Goldfried (2014)	Internetinė apklausa	414 homoseksualių tiriamųjų	18–67
24	Shilo, Savaya (2011)	Apklausa	461 LGB tiriamasis	16–23
25	McDermott, Gabb, Eastham, Hanbury (2019)	1 dalis: pusiau struktūruotas interviu, 2 dalis: dienoraščio rašymas ir interviu	1 dalis: 12 LGB asmenų ir 7 šeimos nariai 2 dalis: 9 LGB tiriamieji	LGB: 16–25 Šeima: 16–30
26	Kibrik, Cohen, Stolorowicz-Melman, Levy, Boruchovitz-Zamir, et al. (2019)	Apklausa	256 LGB tiriamieji, atsi- skleidę abiem tėvams	18–61 (74,8 % <33 m.)
27	D'amico, Julien (2012)	Apklausa	164 LGB tiriamieji	15–25
29	Haas, Eliason, Mays, Mathy, Cochran, et al. (2010)	Literatūros apžvalga	–	–
32	Skerrett, Kölves, de Leo (2016)	Grupės kontrolės tyrimo pobūdis (angl. <i>Case-control</i>), psichologinės autopsijos interviu	27 nusižudžusių LGB jaunuolių artimieji	LGB asmenų amžius: 19–61
33	Ryan, Russell, Huebner, Diaz, Sanchez (2010)	Apklausa	494 LGB tiriamieji	21–25
35	Ryan, Toomey, Diaz, Russell (2018)	Apklausa	245 LGB tiriamieji	21–25
36	Nguyen, Bandeen-Roche, German, Nguyen, Bass, Knowlton (2016)	Anoniminė internetinė apklausa	1 936 homoseksualios ar biseksualios merginos	18+
37	Mustanski, Liu (2012)	Longitudinis tyrimo pobūdis, apklausa	237 LGB tiriamieji	16–20
38	Hatchel, Merrin, Espelage (2018)	Antrinių duomenų rinkimas ir analizė: DCYS tyrimo duomenys, apklausa	937 LGB tiriamieji	14–18
40	Carastathis, Cohen, Kaczmarek, Chang (2017)	Interviu	21 LGB tiriamasis	14–26
41	Fuller, Rutter (2018)	Apklausa	147 LGB tiriamieji	24–40
46	Livingston, Fourie (2016)	Interviu	6 LGB jaunuolių tėvai	–
52	Sidiropoulou, Drydakis, Harvey, Paraskevo- poulou (2019)	Retrospektyvi apklausa	371 LGB tiriamasis	Amžiaus vidurkis: 37,9
53	Padilla, Crisp, Rew (2010)	Antrinių duomenų rinkimas ir analizė: <i>OutProud</i> tyrimo duomenys (2000)	1 906 LGB tiriamieji	12–17
54	Rosario, Schrimshaw, Hunter (2009)	Longitudinis tyrimo pobūdis, struktūruotas interviu	164 LGB tiriamieji	14–21
55	Kavanaugh, Taylor, Stuhlsatz, Neppel, Loh- man (2020)	Antrinių duomenų rinkimas ir analizė: <i>Social Justice Sexu- ality Project</i> duomenys	941 LGB tiriamasis	18–24
57	Gamarel, Watson, Mouzoon, Wheldon, Fish, et al. (2020)	Apklausa	11 005 LGB tiriamieji	13–17
58	Rosario, Schrimshaw, Hunter (2011)	Interviu	156 LGB tiriamieji	14–21

TĖVŲ REAKCIJOS Į SEKSUALINĘ ORIENTACIJĄ

Tėvai į savo vaiko seksualinės orientacijos atskleidimą gali reaguoti įvairiai, tačiau dažniausiai literatūroje išskiriamos trys pagrindinės reakcijų grupės: priėmimas, ambivalentiškos reakcijos ir atstūmimas [8].

Priėmimas yra pozityvi tėvų reakcija į LGB jaunuolio seksualinę orientaciją, dažniausiai išreiškiama rodant pagarbą ir domintis jo (jos) asmeniniu bei romantiniu gyvenimu, padedant įveikti dėl savo seksualinės orientacijos patiriamus sunkumus [9]. Dažniausiai išskiriamos dvi tėvų demonstruojamo palaikymo formos – parama bendrai ir parama, nukreipta į seksualinę orientaciją. Bendroji parama apima bendrą rūpinimąsi jaunuoliu ir jo (jos) emocijomis, domėjimąsi jauno žmogaus gyvenimu ir pozityvius santykius su savo vaiku, o seksualinei orientacijai specifinė parama labiau nukreipta į jaunuolio seksualumo priėmimą ir išreiškiamą palaikymą bei nuostatą, kad nieko blogo būti neheteroseksualiu [10].

Ambivalentiškas reakcijas tėvai rodo tuomet, kai pakaitomis demonstruoja tiek priimančias, tiek atstumiančias reakcijas. Priėmimas ir atstūmimas nėra priešingos reakcijos, kartais jos gali būti demonstruojamos to paties asmens skirtingu metu [9]. Ambivalentiškos reakcijos atspindi tėvų sunkumus priimant LGB jaunuolio seksualinę orientaciją, susimaišiusius su noru geriau suprasti ir priimti [11]. Pasak Wiggerson su kolegomis [8], ambivalentiškų reakcijų pavyzdžiu galėtų būti tėvų rodoma meilė ir priėmimas, tačiau kartu išsakomi prašymai niekam kitam neprasitarti apie savo seksualinę orientaciją, arba tipiškai girdima frazė: „Mes tave priimame, bet...“, kuri siunčia dviprasmiškas žinutes [12]. Tokias replikas tėvai dažnai supranta kaip priimančias, tačiau patys LGB jaunuoliai ambivalentiškas reakcijas dažniau linkę laikyti neigiamomis, simbolizuojančiomis atstūmimą [8]. Kadangi daugelyje šioje apžvalgoje nagrinėtų tyrimų tėvų reakcijos vertintos pagal subjektyvų LGB jaunuolių supratimą, tolesnėje darbo dalyje ambivalentiškų reakcijų įtaka bus sulyginama su atstūmimo reakcijos įtaka.

Atstūmimas (neigiama reakcija) – šis terminas apima įvairiausių tėvų elgesio būdus, kuriais demonstruojamas neigiamas nusistatymas LGB jaunuolio seksualinės orientacijos atžvilgiu. Šis reakcijos būdas dažnai pasireiškia homofobine kalba, netikėjimu jaunuolio atsiskleidimu ar žinios sumenkinimu (pavyzdžiui, tėvai gali teigti, jog apie tai pranešęs žmogus yra per jaunas, kad žinotų arba būtų įsitikinęs, jog jis (ji) tik eksperimentuoja), taip

pat tylą ir seksualinės orientacijos klausimų vengimu [12]. Tėvų demonstruojamas nepriėmimas, seksualinės orientacijos nuvertinimas ar bandymai pakeisti ją rodo, kad jaunuoliui kažkas negerai, ir moko nekalbėti apie savo patiriamus sunkumus su tėvais ar kitais artimais žmonėmis, tikėtis blogiausios reakcijos [9]. Kartais kaip viena iš atstūmimo rūšių yra išskiriama psichologinė kontrolė, kuri apima tėvų bandymus pakeisti savo vaiko seksualinę orientaciją, verčiant jaunuolį būti toki, kokį jie nori jį (ją) matyti, šitaip atsisakant savo individualumo ir netenkant autonomiškumo [2].

DAŽNIAUSIAI LGB JAUNŲ ŽMONIŲ POPULIACIJOSE TYRINĖJAMI PSICHOLOGINĖS GEROVĖS ASPEKTAI

Pasak Ryan ir Deci [13] bei Kairio ir bendraautorių [14], literatūros apžvalgų pozityviosios psichologijos tyrimų lauke psichologinės gerovės tyrimai paprastai orientuoti į asmenų pasitenkinimo įvairiais savo gyvenimo aspektais, teigiamo ir neigiamo emocingumo bei savo potencialo realizavimo analizę. Vis dėlto tyrimai, atliekami LGB jaunuolių ir jų tėvų santykių srityje, vis dar apsiriboja neigiamu emocingumu (jis vertinamas kaip stiprių neigiamų jausmų išgyvenimas bei polinkis į savižudybę [14]), gebėjimu atsispirti socialiniam spaudimui ir įveikti gyvenimo stresorius bei teigiamu LGB asmenų santykiu su savimi [20, 57, 58]. Apžvelgus naujausią mokslinę literatūrą matyti, kad daugiausia dėmesio šiuo metu skiriama padidėjusiai LGB jaunuolių rizikai patirti nuotaikos sutrikimus, lemiančius neigiamą tokių asmenų savęs vertinimą ir didesnę savižudybės riziką [4]. King su kolegomis, atlikę įvairiose pasaulio šalyse vykdytų tyrimų apžvalgą, nustatė, kad LGB jaunuoliai pasižymi du kartus didesniu polinkiu į nuotaikos ir nerimo sutrikimus, lyginant su heteroseksualiais bendraamžiais [15]. Europoje atlikto tyrimo duomenimis, 48 proc. 15–17 m. ir 41 proc. 18–24 m. LGB asmenų per pastarąsias savaites daugiau nei pusę laiko jautė depresijos simptomus, Lietuvoje – atitinkamai 49 proc. ir 46 proc. [7]. Remiantis Giacomo su kolegomis [16] atlikta literatūros apžvalga galima sakyti, kad LGB jaunuoliai yra 3,5 karto labiau linkę į savižudybę nei heteroseksualūs jų bendraamžiai. Šis skirtumas išlieka panašus tyrinėjant įvairių šalių populiacijas: Šiaurės Amerikoje LGB asmenų savižudybių rizika yra 3,27 karto didesnė, Pietų Europoje – 2,69, o Šiaurės Europoje, kuriai priklauso ir Lietuva, – 3,81 karto didesnė.

Be šių temų, mokslininkai domisi internalizuotos homofobijos⁶ susiformavimo principais, kadangi ji tiesiogiai susijusi su LGB paauglių prisitaikymu visuomenėje ir sėkme užmezgant santykius [17]. JAV atlikto tyrimo duomenimis, apie 20 proc. LGB bendruomenės narių, dažniau vaikinai, turi stipriai išreikštą internalizuotą homofobiją [10], tačiau Europos ir Lietuvos populiacijose internalizuotos homofobijos pasireiškimo statistikos neaptikta. Taip pat vis daugiau tyrimų nurodoma, kad dėl diskriminacijos LGB asmenys patiria didesnę stresą nei bendroji populiacija [18]. JAV nacionalinės apklausos duomenimis, apie 25 proc. LGB bendruomenės narių per pastaruosius metus patyrė diskriminaciją, daugiau nei 60 proc. asmenų teigė, kad diskriminacija paveikė jų psichologinę gerovę [19]. Europos tyrimo duomenimis, 53 proc. 15–17 m. ir 46 proc. 18–24 m. LGB jaunuolių patyrė diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos, Lietuvoje – atitinkamai 63 ir 53 proc. [7]. Dėl to tyrinėjami ir LGB asmenų emocijų reguliavimo bei streso įveikos būdai [18]. Kadangi paaugliai vis dar yra priklausomi nuo tėvų ir santykiai su jais daro didelę įtaką tolesniam prisitaikymui, moksliniuose tyrimuose dažnai tyrinėjamos ir tėvų reakcijos į sūnų bei dukrų seksualinės orientacijos atskleidimą. Europos tyrimo duomenimis, 15 proc. 15–24 m. Lietuvos LGB jaunuolių neseniai patyrė fizinį, o 12 proc. – psichologinį tėvų smurtą dėl savo seksualinės orientacijos [7].

Taigi, remiantis dažniausiai LGB asmenų tyrimų srityje analizuojamomis su psichologinės gerovės aspektais susijusiomis temomis, šioje apžvalgoje nagrinėjamas tėvų reakcijos į savo vaikų (paauglių ir jaunuolių) seksualinę orientaciją ryšys su jų nuotikos sutrikimais, suicidiškumu, emocijų reguliavimo ir streso įveikos įgūdžiais bei tapatumo formavimusi.

TĖVŲ REAKCIJOS Į SEKSUALINĘ ORIENTACIJĄ RYŠYS SU JAUNUOLIŲ NUOTAIKOS SUTRIKIMAIS

Tėvų rodoma parama ir meilė svarbi kiekvieno vaiko psichologiniam vystymuisi. PAR teorija tėvų santykį su vaiku įvardija kaip kontinuumą, kurio viename gale yra priėmimas, o kitame – atstūmimas [1]. Teigiama, kad kiekvienas žmogus turi biologiškai nulemtą poreikį jausti priėmimą iš jam svarbiausių žmonių. Šis poreikis gali būti dar stipresnis, kai

asmuo identifikuoja save kaip seksualinės mažumos atstovą. Šalti santykiai su tėvais ir patiriamas jų atstūmimas žalingas vaiko asmenybei, o tėvų demonstruojamas atstūmimas dėl seksualinės orientacijos dar stipriau veikia jaunuolio psichologinę sveikatą. Jaučiamas nepripažinimas prie savo socialinio rato, patiriami ar subjektyviai suvokiami neigiami nusistatymai asmens atžvilgiu ir gėdos dėl savo kitoniškumo patyrimas susiję su dažnesniu depresijos pasireiškimu LGB jaunuolių grupėje [20].

Padidėjusi depresijos rizika LGB grupėje pastebima prasidėjus brendimo laikotarpiui: seksualinių mažumų mergaitėms jau 11-aisiais gyvenimo metais pasireiškia didesnė depresijos rizika, lyginant su to paties amžiaus heteroseksualiomis mergaitėmis, tačiau berniukų imtyje šių skirtumų nenustatyta [21]. Bem seksualinės orientacijos formavimosi teorijoje teigiama, kad savo netradicinės seksualinės orientacijos suvokimas formuojasi būtent paauglystės laikotarpiu [22], taigi galima kelti prielaidą, jog suvokiamas savo kitoniškumas ir sukelia didesnę depresijos riziką LGB paauglių grupėje.

Vis dėlto ne visiems LGB asmenims būdinga didesnė rizika susirgti depresija. Tie, kurie tai atsiskleidę sulaukia tėvų priimančios reakcijos, turi mažesnę riziką susirgti depresija, lyginant su jaunuoliais, patyrusiais tėvų atstūmimo reakciją [21]. LGB jaunuoliams priimanti tėvų reakcija į atsiskleidimą apėmė domėjimąsi jų romantiniu gyvenimu, demonstruojamą palaikymą ir priminimą, kad jie yra mylimi. Tokie veiksmai jauniems žmonėms sudaro sąlygas išreikšti tikrąjį save ir būti autentiškiems tiek šeimoje, tiek kitose socialinėse srityje, dalytis svarbiais gyvenimo įvykiais [23], o tai ilgalaikėje perspektyvoje siejasi su didesniu pasitikėjimu savimi [6] ir geresne psichikos sveikata [5, 24]. Be to, lyginant tėvų demonstruojamą paramą bendrai ir paramą savo vaikui dėl seksualinės orientacijos nustatoma, kad parama vaikui dėl jo seksualinės orientacijos veikia kaip saugos veiksnys nuo depresijos [25]. Tai rodo priimančių tėvų nuostatų dėl seksualinės orientacijos reikšmę jaunuolio psichologinei gerovei.

Ryšį tarp jaunuolių depresijos simptomų sustiprėjimo ir jų seksualinės orientacijos medijuoja tėvų atstūmimas [21]. Pasak Needham ir Austin [4], šis ryšys ypač stiprus biseksualių merginų grupėje: biseksualios merginos dvigubai dažniau nurodo patiriančios depresijos simptomus, lyginant su lesbietėmis, ir trigubai dažniau, lyginant su heteroseksualiomis merginomis, o šis ryšys yra medijuojamas tėvų atstūmimo [26]. Kiti tyrimai patvirtina, kad atstumiančios tėvų reakcijos

⁶ Internalizuota homofobija – neigiamų nuostatų dėl savo orientacijos turėjimas ir manymas, kad heteroseksualūs jausmai yra geresni / tinkamesni, savęs negerbimas ir nuvertinimas.

atsiskleidimo metu turi tiesioginį ryšį su depresijos išsivystymu LGB jaunimo grupėje. Nustatyta, kad šis ryšys medijuojamas autonomijos jausmo trūkumo, – tiriamieji atskleidė, jog nepriėmimas jiems reiškė negalėjimą būti tikriems, autentiškiems, dėl to ilgalaikėje perspektyvoje sustiprėjo depresijos simptomai [24]. Kitų tyrimų rezultatai šiuos duomenis praplečia. McDermott su kolegomis nustatė, kad negalėjimas pasidalyti svarbiais gyvenimo įvykiais ir permąstymas, ką sakyti galima, o ko ne, susiję su suprastėjusia LGB jaunuolių psichikos sveikata [27]. Paminėtina tai, kad atstumiančios tėvų reakcijos į atsiskleidimą turi gero kai stipresnį neigiamą ryšį su psichologine sveikata nei priimančios reakcijos (tėvo priėmimo reakcijos ryšys su depresija $r = -0,14$, autonomijos poreikio patenkinimu $r = 0,51$, atstūmimo reakcijos ryšys su depresija $r = 0,39$, autonomijos poreikio patenkinimu $r = -0,67$, motinos priėmimo reakcijos ryšys su depresija $r = -0,12$, autonomijos poreikio patenkinimu $r = 0,58$, atstūmimo reakcijos ryšys su depresija $r = 0,34$, autonomijos poreikio patenkinimu $r = -0,69$) ir tai aiškinama tuo, kad žmonės jautresni neigiamoms, o ne teigiamoms patirtims [24].

Be to, dažnai pastebima, kad tėvų reakcijos į savo vaiko (paauglio ar jaunuolio) seksualinę orientaciją išsiskiria: vienas iš tėvų demonstruoja priimančias nuostatas, o kitas – atstūmimą. Tokiu atveju tarp tėvų gali kilti konfliktai, dėl jų kaltę dažnai prisiima LGB jaunuoliai. Ši kaltė neigiamai veikia jų psichologinę sveikatą [2]. Vis dėlto tyrinėjant tėvo ir motinos priėmimą bei nepriėmimą atskirai nustatyta, kad motinos išreiškiamas palaikymas jaunuolio seksualinės orientacijos atžvilgiu buvo stipriau susijęs su jo (jos) psichologiniu prisitaikymu nei tėvo išreiškiamas palaikymas dėl seksualinės orientacijos. Motina vaidina didesnę vaidmenį savo vaikų romantiniame ir seksualiniame gyvenime nei tėvas, dėl to jos priėmimas galimai gali būti svarbesnis. Vis dėlto konkrečių įrodymų šiai prielaidai pagrįsti trūksta [28]. Be to, nustatyta, kad tėvo rodoma neigiama reakcija yra atvirkščiai susijusi su motinos rodoma reakcija, o tai galimai reiškia, kad tėvo neigiamą reakciją motinos linkusios kompensuoti sustiprindamos savo pozityvią reakciją [29]. Atsižvelgiant į lyčių skirtumus pastebėta, kad LGB vaikų grupėje tėvo reiškiamas parama buvo stipriau susijusi su psichologiniu prisitaikymu nei motinos reiškiamas parama, o merginų imtyje tokio skirtumo nenustatyta [29]. Tai gali būti susiję su stipriau visuomenėje išreikšta vyriškumo norma, kurios puoselėtoju ir skleidėju tradiciškai laikomas tėvas.

Įdomu tai, kad tos pačios lyties trauka pasižyminčios merginos mažiau laiko leidžia kartu su savo tėvais, jų mažiau artimi tėvų ir dukros santykiai nei heteroseksualių bendraamžių. Tai prisideda prie jų depresijos simptomų sustiprėjimo [20]. Homoseksualiems vaikinams šis ryšys išlieka tik santykiuose su motina [3], o santykiuose su tėvu yra atvirkštinis, t. y. kuo daugiau laiko homoseksualus vaikiną praleidžia su tėvu ir kuo artimesni ryšiai su juo, tuo stipresnis jo depresijos simptomų pasireiškimas [20]. Autoriai spėja, kad vaikinai, leisdami laiką su tėvu, nuolat susiduria su vyriškumo normos demonstravimu ir šios normos neatitikimas skatina depresijos sustiprėjimą.

Apibendrinus analizuotų tyrimų duomenis galima pastebėti, kad LGB asmenys turi didesnę riziką susirgti depresija, jų prastesnė psichologinė sveikata, lyginant su heteroseksualiais jaunuoliais. Šis ryšys su seksualine orientacija aiškinamas pasitelkiant žemesnius LGB jaunų žmonių autonomiškumo lygius – nesijausdami autonomiškai, LGB bendruomenės nariai patiria tėvų susikurto jų vaizdo ir to, kokie jie iš tikrųjų, neatitikimą ir dėl to jaučia kaltę, kuri prastina psichologinę sveikatą. Dėl to tėvų rodoma parama savo atžalai dėl seksualinės orientacijos veikia kaip saugos veiksnys, leidžiantis jaunam žmogui būti autentiškam, jaustis mylimam už tai, koks jis yra.

TĖVŲ REAKCIJOS Į SEKSUALINĘ ORIENTACIJĄ RYŠYS SU LGB JAUNUOLIŲ SUICIDIŠKUMU

JAV Nacionalinio savižudybių prevencijos centro duomenimis, LGB asmenys, ypač jaunimas, laikomi viena iš padidėjusių savižudybės riziką patiriančių socialinių grupių [30]. Nagrinėdami LGB jaunuolių suicidiškumo priežastis, Haas su kolegomis padarė išvadą, kad didesnė LGB savižudybės rizika susijusi su socialine izoliacija, negalėjimu atsiskleisti artimoje aplinkoje, dažnesniais nuotaikos sutrikimais ir konfliktais su draugais bei tėvais dėl seksualinės orientacijos [31]. Kita tyrėjų grupė, tyrusi LGB žmones Airijoje, formuluoja kitokią nuomonę. Pasak jų, nors yra pastebima LGB asmenų didesnė savižudybės rizika, pati seksualinė orientacija dažnai nėra to priežastis. Tokį teiginį tyrėjai pagrindžia interviu su tiriamaisiais, kurių metu 54 proc. asmenų, kalbėdami apie savo bandymų nusizudyti priežastis, išskyrė kitas priežastis, o ne savo seksualinę orientaciją, pavyzdžiui, santykių problemas ar gyvenime kilusius sunkumus [32]. Vis dėlto tikėtina, kad dauguma šių sunkumų yra iš dalies veikiami seksualinės orientacijos, kadangi stigma didina kitų socialinių problemų

riziką [33]. Taip pat Australijoje atlikto tyrimo duomenimis, daugelio nusižudžusių LGB jaunuolių santykiai su tėvais buvo prasti, jie patyrė tėvų atstūmimą dėl savo seksualinės orientacijos [34]. Išties tyrimuose nustatomas itin stiprus ryšys tarp didesnės jaunuolio savižudybės rizikos ir tėvų atstūmimo. Pavyzdžiui, Ryan su kolegomis atlikto tyrimo rezultatai atskleidė, kad LGB jaunuoliai, dažnai patiriantys neigiamas tėvų reakcijas ir atstumiantį jų elgesį seksualinės orientacijos atžvilgiu, yra tris kartus labiau linkę į suicidinį elgesį nei tie, kurie patyrė tėvų priėmimą ir teigiamas reakcijas [35]. Taip pat tėvų atstūmimas susijęs su didesne savižudybės rizika tiek atsiskleidimo momentu, tiek ir vėlesniame etape, o tai rodo neigiamos reakcijos ilgalaikiškumą [29].

Tyrimuose nustatomas itin stiprus ryšys tarp LGB jaunuolių polinkio į savižudybę ir tėvų bandymų pakeisti jų seksualinę orientaciją. Amerikos psichologų asociacija bandymus pakeisti seksualinę orientaciją apibrėžia kaip bet kokius veiksmus, atliktus psichikos sveikatos specialistų, religinių bendruomenių, šeimos ar kitų socialinių bendruomenių, kurių tikslas yra pakeisti neheteroseksualius asmenis į heteroseksualius taikant psichikai žalingas poveikio priemones [36]. Skiriamos dvi bandymų pakeisti seksualinę orientaciją rūšys: seksualinės orientacijos keitimas šeimoje, kurio metu LGB jaunuoliai yra gėdijami dėl savo seksualinės orientacijos, ji tėvų yra neigiama arba ignoruojama, o savo orientacijos neatsisakantys jaunuoliai neįtraukiami į bendras šeimos veiklas ar šventes. Kitoks bandymas pakeisti seksualinę orientaciją vyksta ne šeimos aplinkoje – šiuo atveju į orientacijos keitimo procesą įtraukiami ir tretieji asmenys, dažniausiai psichologai, religiniai lyderiai ar keitimo stovyklų (angl. *conversion camps*) vadovai, kurie naudodami psichologinį ar fizinį smurtą ir kitas psichikai žalingas priemones tėvų prašymu bando pakeisti LGB jaunuolio seksualinę orientaciją [37]. LGB jaunuoliai, kurie patyrė tėvų bandymus pakeisti jų seksualinę orientaciją, tris kartus dažniau turėjo minčių apie savižudybę ir tris kartus dažniau buvo linkę į bandymus nusižudyti nei tie, kurie bandymų pakeisti seksualinę orientaciją nebuvo patyrę. Nagrinėjant skirtumus tarp bandymų pakeisti seksualinę orientaciją šeimoje ir už jos ribų, ne šeimoje vykę bandymai keisti seksualinę orientaciją buvo susiję su du kartus dažnesnėmis suicidiškais mintimis bei bandymais nusižudyti [37]. Taip pat LGB paauglių suicidiškumas susijęs su bandymų keisti seksualinę orientaciją stiprumu – kuo daugiau poveikio priemonių ir agresijos taikyta, tuo didesnė buvo savižudybės

rizika [38]. Be to, toks tėvų elgesys sukelia ir ilgalaikes pasekmes – net ir nebegyvendami su tėvais, LGB jaunuoliai, kuriems buvo taikyti bandymai pakeisti jų seksualinę orientaciją, pasižymi didesne savižudybės rizika nei tie, kuriems šie bandymai netaikyti. Kaip minėta anksčiau, polinkis į savižudybę stipriai susijęs su nuotaikos sutrikimais, ypač depresija, o tėvų bandymai pakeisti vaiko seksualinę orientaciją siejami su stipriau išreikštais vaiko depresijos simptomais [37]. Taigi galima daryti prielaidą, kad šie bandymai LGB jaunuoliams sukelia depresiją, kurios poveikis jaučiamas ir ilgalaikėje perspektyvoje.

Tėvų rodoma parama LGB jaunuoliams ir teigiamos reakcijos į jų seksualinę orientaciją veikia kaip stipriausias socialinis saugos nuo savižudybės veiksnys [39]. Vis dėlto, nors tėvų rodoma parama susijusi su sumažėjusia savižudybės rizika bendrajame kontekste, ryšio tarp tėvų rodomos bendros paramos ir savižudybės rizikos, susijusios su homofobinėmis ir stigmatizuojančiomis patirtimis visuomenėje, nenustatyta. Autoriai daro prielaidas, kad būtent į LGB tapatybę nukreipta parama, rodomas priėmimas gali sumažinti savižudybės riziką, susidūrus su neigiamomis visuomenės nuostatomis, o bendro tėvų palaikymo nepakanka [40].

Nagrinėjant skirtingų lyčių tėvų reakcijas pastebėta įdomi tendencija – didesnį polinkį į savižudybę turi tie LGB jaunuoliai, kurių tėvai buvo linkę labiau kontroliuoti jų seksualinę orientaciją ir jos raišką, lyginant su motinų polinkiu į kontrolę. Mažesnį polinkį į savižudybę turinčių LGB jaunuolių šeimose būtent motina buvo labiau linkusi kontroliuoti jauno žmogaus seksualinę orientaciją. Šie skirtumai rodo, kad tėvo neigiama reakcija į jaunuolio seksualinę orientaciją turi didesnę reikšmę jo (jos) suicidiškumui nei neigiama motinos reakcija [11]. Šie skirtumai gali būti susiję su skirtingu homoseksualumo suvokimu tarp lyčių – moterys labiau linkusios tai suvokti kaip grėsmę šeimos vertybėms, o vyrai – labiau kaip grėsmę jų vyriškumui, dėl to tikėtina, kad vyrų reakcija yra stipresnė ir labiau daranti įtaką nei moterų [11].

Kalbant apie suicidiškumą svarbu apžvelgti ir tyčinį savižalos elgesį. Klonsky, Oltmanns ir Turkheimer tyčinį savęs žalojimo elgesį apibrėžia kaip tyčinį savo kūno audinių naikinimą be tikslo nusižudyti [41]. Tyrimų, nagrinėjančių ryšį tarp tėvų reakcijos į jaunuolio seksualinę orientaciją ir tyčinio savęs žalojimo, stinga, tačiau Carastathis su kolegomis, atlikę pusiau struktūruotus interviu su LGB asmenimis, nustatė, jog savižalos elgesys yra naudojamas kaip būdas bausti save už heteronormatyvių normų

neatitikimą, ypač susidūrus su tėvų atstūmimu dėl seksualinės orientacijos [42].

Apibendrinus tyrimus apie LGB jaunuolių suicidiškumo ir tėvų reakcijos į jų seksualinę orientaciją reikšmę, pastebima aiški tendencija – kaip ir anksčiau apžvelgtame skyriuje, tėvų atstūmimo reakcija daug stipriau ir ilgiau trunkančiu ryšiu susijusi su LGB asmenų suicidiškumu nei priėmimo reakcija. Itin stiprus ryšys pastebėtas tarp tėvo demonstruojamos atstūmimo reakcijos ir suicidinių minčių. Tai rodo, jog egzistuoja reikšmingi lyčių skirtumai tarp tėvų. Atstumianti tėvų reakcija susijusi su neigiamų jausmų, tokių kaip gėda ir kaltė, patyrimu, skatina mintis apie savižudybę. Kita vertus, priėmimo reakcija vis tiek veikia kaip vienas iš stipriausių socialinių saugos veiksnių nuo savižudybės, o tai rodo pozityvios tėvų reakcijos svarbą ir siekiamybę.

TĖVŲ REAKCIJOS Į SEKSUALINĘ ORIENTACIJĄ REIŠMĖ JAUNUOLIŲ TAPATUMO FORMAVIMUISI

Dauguma tradicinių asmenybės teorijų didelį dėmesį skiria tėvų įtakai vaiko asmenybės formavimuisi. Nuo tėvų įsitikinimų bei tėvystės elgesio būdų priklauso, kaip atrodys susiformavusi vaiko asmenybė suaugusiojo amžiuje, pavyzdžiui, santykiai su tėvais veikia vaiko santykį su savimi bei aplinka ir subjektyviai jaučiamą saugumo jausmą [43]. Kadangi seksualumas teoretikų išskiriamas kaip vienas esminių asmenybės tapatumo aspektų, pozityvus savo seksualumo ir savęs priėmimas būtinas sveikos asmenybės susiformavimui [44]. Pozityvus savo seksualumo priėmimas apibrėžiamas kaip žmogaus teigiamos nuostatos į savo seksualinius poreikius ir savo seksualinę orientaciją bei šių savo aspektų priėmimas, kaip vienos iš unikalių asmenybės savybių [45]. Priešingai nei kitų mažumų atstovai, LGB paaugliai dažniausiai auga jų socialinės grupės nereprezentuojančioje aplinkoje [46]. Taip pat dauguma LGB jaunuolių nuo pat mažumės žodžius *gėjus* ir *lesbietė* girdi neigiamame kontekste, taigi net nežinodami, ką jie reiškia, formuoja priešišumą jų atžvilgiu [12].

Sulaukiant daugiau negatyvių visuomenės reakcijų į savo seksualinę orientaciją, tėvų demonstruojamos nuostatos seksualinių mažumų atžvilgiu yra itin reikšmingos neigiamam seksualinio tapatumo susiformavimo procese [18]. Negatyvus seksualinis tapatumas apibrėžiamas kaip neigiamas nusistatymas ir jausmai, susiję su savo seksualine orientacija, apimantys tiek internalizuotą homofobiją, tiek nuolatinį priėmimo poreikį būnant su heteroseksualiais žmonėmis [47].

Tyrimai rodo, kad neigiamų nuostatų dėl savo seksualinės orientacijos formavimasis susijęs su patiriamu šeimos atstūmimu dėl seksualinės orientacijos [17], o labiausiai šias nuostatas lemia pirminė atstumianti tėvų reakcija į atsiskleidimą [10]. Tikėtina, kad jaunuoliai tikisi, jog anksčiau tėvų demonstruotos homofobinės nuostatos iškils ir esamuoju laiku, dėl to bijo atsiskleisti bei nuvilti savo tėvus ir jų susikurtą sūnaus ar dukros įvaizdį. Pavyzdžiui, atlikti interviu su homoseksualių vaikinių tėvais parodė, kad daugumai tėvų net ir bandant priimti sūnaus seksualinę orientaciją buvo nemalonu matyti demonstruojamą dviejų vaikinių meilę, o tokie tėvų išgyvenimai gali sukelti kaltės jausmą jaunuoliams [48], kuriems tenka ne tik įveikti sunkumus, susijusius su savo orientacijos priėmimu, bet ir padėti tėvui patvirtinti savo vyriškumą ([29] cit. Herek, 2002). LGB jaunuoliai, bijodami atstūmimo ar nesantaikos šeimoje, perima tėvų homofobines nuostatas ir suformuoja internalizuotą homofobiją [29], kuri vėliau trukdo sėkmingai priimti savo seksualinį tapatumą.

Pasak Eriksono psichosocialinės raidos teorijos, paauglystėje ir jauno suaugusiojo amžiuje žmogus turi įveikti dvi raidos krizes: tapatumo arba vaidmenų sumaištis ir intymumo arba izoliacijos [49]. LGB jaunuolių atžvilgiu tinkamas šių krizių įveikimas susijęs su savo seksualinės orientacijos priėmimu bei patvarių romantinių santykių sukūrimu. Neigiamas seksualinis tapatumas skatina jaunuolius slėpti savo romantinius santykius, būti neužtikrintiems dėl savo orientacijos, o tai lemia netinkamą krizių įveikimo procesą [10]. Neigiamos nuostatos į save žemina savivertę ir mažina pasitikėjimą savimi ir savo seksualine orientacija [50], dėl to LGB jaunuoliams, pasižymintiems internalizuota homofobija, sunkiau tinkamai įveikti šiuos raidos uždavinius ir užmegzti patvarius, pasitikėjimu grįstus romantinius santykius [43].

Nuo atsiskleidimo momento šeimoje demonstruojamos bendros priimančios nuostatos dėl LGB orientacijos susijusios su lengvesniu savo seksualinės orientacijos priėmimu [26]. O jei šeimoje vyrauja bendrai priimančios elgesys, tačiau šalia jo tėvai demonstruoja orientacijos nepriimančią elgesį, jaunuolis vis tiek patirs sunkumų formuodamas seksualinį tapatumą [10]. Tai reiškia, jog tikslingas palaikymas, susijęs su asmens seksualine orientacija, LGB jaunuolio prisitaikymui ir seksualinio tapatumo formavimuisi yra svarbiau nei bendra šeimos parama [25]. Kitas tyrimas rodo, jog jaunuoliai, kurie prieš atsiskleisdami palaikė gerus santykius su tėvais, linkę

lengviau suformuoti pozityvų seksualinį tapatumą, lyginant su tais, kurių santykiai su tėvais iki atsiskleidimo momento buvo prasti [11].

Ieškant lyčių skirtumų nustatyta, kad homoseksualūs vaikinai pasižymi stipriau išreikšta internalizuota homofobija nei homoseksualios merginos, tačiau tai nesusiję su tėvų reakcija į jų seksualinę orientaciją [10]. Lyginant skirtingas seksualines orientacijas matyti, kad biseksualūs jaunuoliai yra labiau neužtikrinti dėl savo seksualinės orientacijos ir susiduria su didesniais sunkumais ją priimdami nei homoseksualūs jaunuoliai, ir tai susiję su dažnesnėmis neigatyvomis tėvų reakcijomis [10, 26]. Šie skirtumai galėtų būti aiškinami vyraujančiomis neigiamomis nuostatomis į biseksualią orientaciją tiek LGB bendruomenėje, tiek visuomenėje ir dėl tokių nuostatų galimai kylančiomis prastesnėmis tėvų reakcijomis [26].

Apibendrinus tyrimų rezultatus galima daryti išvadas, kad tėvų reakcijos į LGB jaunuolių seksualinę orientaciją yra itin svarbios formuojantis jų seksualiniam tapatumui. Atstumiančios tėvų reakcijos susijusios su neigatyvaus seksualinio tapatumo bei internalizuotos homofobijos formavimusi, taip trikdydamos tinkamą jaunuolio asmenybės raidą ir darydamos neigiamą įtaką vėlesniems jo romantiškiems santykiams. Priimanti tėvų reakcija į seksualinę orientaciją susijusi su lengvesniu savo orientacijos suvokimu, didesniu pasitikėjimu savimi ir geresniu asmenybės raidos stadijų įveikimu.

TĖVŲ REAKCIJOS Į JAUNUOLIO SEKSUALINĘ ORIENTACIJĄ RYŠYS SU JO (JOS) TAIKOMAIS STRESO ĮVEIKOS BŪDAIS

Nors paauglystė visiems jaunuoliams yra bene daugiausia streso keliantis gyvenimo etapas, be įprastų paauglystės stresorių, LGB paaugliai dažniau susiduria ir su vadinamuoju seksualinės orientacijos stresu, apimančiu heteronormatyvines šeimos nuostatas bei anksčiau minėtą internalizuotą homofobiją [5]. Stresoriai jaunuoliams gali sukelti vidines arba išorines pasekmes. Tokios vidinės pasekmės apimtų anksčiau aptartus nuotaikos sutrikimus, internalizuotą homofobiją ir neigiamą savęs vertinimą, o išorinės pasekmės – tai bandymai nusižudyti, savęs žalojimas arba išitraukimas į rizikingas veiklas, tokias kaip alkoholio vartojimas ar rūkymas [51]. Tinkamą reakciją į neigiamus gyvenimo stresorius užtikrina emocijų reguliavimo įgūdžiai, kurie apima savo vidinių ir išorinių emocinių reakcijų stebėjimą bei valdymą [18, 52]. Su dvigubais stresoriais susiduriantiems

LGB jaunuoliams šie emocijų reguliavimo įgūdžiai yra būtini, siekiant užtikrinti tinkamą psichologinį prisitaikymą.

Vaikų emocijų reguliavimo įgūdžiai dažniausiai priklauso nuo tėvų, jų auklėjimo būdo ir palaikomo ryšio su vaiku [53]. Tyrinėjant LGB jaunuolių emocijų reguliavimo ir streso įveikos įgūdžius, stipriausias ryšys nustatomas tarp jų santykio su tėvais ir tėvų reakcijos į savo vaiko seksualinę orientaciją. Mongelli su komanda atliktoje straipsnių apžvalgoje pastebėjo, kad tėvų rodoma meilė ir palaikymas savo vaikui dėl jo (jos) seksualinės orientacijos padeda jam (jai) ugdyti pasitikėjimą savimi ir santykiais, todėl vėliau jie lengviau įveikia su mažumų statusu susijusius stresorius [6]. Taip pat LGB jaunuoliai, kurių tėvai demonstravo priimančias nuostatas ir paramą, linkę lengviau priimti savo seksualinį tapatumą ir dėl to pasižymi silpnesnėmis reakcijomis į patiriamą diskriminaciją [18]. O jaunuoliai, kurių tėvai demonstruoja bendrą paramą, tačiau nerodo paramos dėl vaiko seksualinės orientacijos, pasižymi mažesniu išorinių reakcijų į stresą išreikštumu, tačiau ši parama nėra susijusi su sumažėjusiais vidiniais stresiniais išgyvenimais [25]. Be to, suvokiama tėvų parama ne tik silpnina reakcijas į stresorius, bet ir mažina patiriamos diskriminacijos ar homofobinių patyčių lygį – vaikinių populiacijoje tėvų demonstruojama parama patyčias sumažino apie 30 proc., o merginų populiacijoje – apie 25 proc. [25, 54]. Seksualinę orientaciją priimančias nuostatas rodantys tėvai suteikia paaugliams ne tik fizinę pagalbą susidūrus su patyčiomis mokykloje, pavyzdžiui, kreipiasi į mokyklos administraciją ar kitų paauglių tėvus dėl patiriamų patyčių, bet ir moko juos tinkamai reaguoti į patiriamą homofobiją, dėl to tikėtina, kad laikui bėgant paaugliai išsiugdo asmenybės savybes, leidžiančias lengviau įveikti stresą [54]. Taip pat kuo didesnė tėvų rodoma socialinė parama, tuo mažiau emocinio distreso paauglys išgyvena – žinodamas, kad gali su tėvais dalytis nesėkmėmis santykiuose ar patiriamomis patyčiomis dėl seksualinės orientacijos, LGB jaunuolis gebės lengviau priimti atstumiančias kitų visuomenės narių reakcijas [5]. Be to, suformuotos asmenybės savybės išlieka ilgą laiką, dėl to tėvų rodoma parama vaiko seksualinei orientacijai mokykloje padeda sumažinti ir ateityje darbo vietoje patiriamos homofobijos riziką [54].

LGB jaunuoliai turi didesnę riziką ištraukti į sveikatai žalingą elgesį, pavyzdžiui, pradėti vartoti psichoaktyvias medžiagas. Šis išitraukimas į deviantines veiklas gali būti laikomas vienu iš streso įveikos būdų, tačiau priimanti tėvų reakcija į

atsiskleidimą gali net iki 30 proc. sumažinti tikimybę įsitraukti į šias veiklas [55]. Vis dėlto naujesniuose tyrimuose nerandama ryšio tarp tėvų rodomo priėmimo ir sumažėjusio psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, tačiau nustatomas ryšys tarp tėvų demonstruojamos emocinės paramos ir sumažėjusio šių medžiagų vartojimo LGB jaunimo grupėje [8]. Šis ryšys tik įrodo santykių su tėvais reikšmę LGB jaunuolių emocijų reguliavimo įgūdžiams – tikėtina, kad patirdami tėvų emocinę paramą jie bus linkę konstruktyviau kovoti su gyvenimo stresoriais. Pasak kitų autorių, nors tiesioginio ryšio tarp priėmimo bei psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo sumažėjimo nėra, tėvų priėmimo reakcijos gali kompensuoti kitų žmonių atstūmimo reakcijas ir šitaip sumažinti patiriamo streso lygį bei rizikingo vartojimo tikimybę [56]. Tėvų priėmimas ir jų skatinamas įsitraukimas į LGB bendruomenės veiklą leidžia paaugliams bendrauti su į save panašiais žmonėmis bei mokytis tinkamų streso įveikos būdų, šitaip mažinant priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo riziką [57].

Vis dėlto tėvai gali ne tik saugoti nuo homofobijos, bet ir paskatinti šias patirtis [58]. Tėvų atstūmimo reakcijas į atsiskleidimą patyrusių jaunuolių tyrimai parodė, kad ši patirtis susijusi su padidėjusiu psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu [29]. Tėvų atstūmimas paskatina jaunuolius ieškoti kitokios paramos ir susibendrauti su neigiamą įtaką darančiais bendraamžiais, tai vėliau ir lemia vartojimo suintensyvėjimą [17]. Tyrinėjant santykių su tėvais artumo klausimą pastebėta, kad seksualinių mažumų grupėms priklausančios merginos, kurios savo santykius su tėvais apibūdina kaip šaltus ar teigia nepatiriančios jų paramos, du kartus dažniau linkusios tapti priklausomomis nuo psichoaktyviųjų medžiagų ir dažniau nei heteroseksualios bendraamžės vartoti didesnius kiekius alkoholio [20]. Skirtumų tarp įvairių seksualinių orientacijų vaikinų nenustatyta [4].

Be to, paaugliai, patyrę tėvų atstūmimą dėl seksualinės orientacijos, pasižymi dažnesniais rūkymo įpročiais nei neatsiskleidę ar priėmimo reakcijų sulaukę LGB jaunuoliai. Dažnai rūkoma siekiant nusiraminti, kai patiriamas spaudimas, dėl to nenuostabu, kad stresas, kylantis dėl seksualinės orientacijos nepriėmimo, didina rūkymo riziką [59]. Vis dėlto įdomu tai, kad rūkantys LGB paaugliai pasižymėjo prastesniais streso įveikos įgūdžiais nei nerūkantys jų bendraamžiai, dėl to stresą įveikti jiems labiausiai padėdavo būtent tėvų ir draugų rodoma parama [60].

Taigi LGB jaunuoliai į stresą gali reaguoti vidiniais ir išoriniais būdais. Vidiniams būdams

priskiriamas pasitikėjimas savimi ir tinkami streso įveikos įgūdžiai, kuriuos vaikams savo pavyzdžiu ir rodoma parama perduoda tėvai. Išoriniai būdai susiję su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu. Paaugliai, neturintys artimų santykių su tėvais arba patiriantys tėvų atstūmimą dėl seksualinės orientacijos, linkę į probleminį alkoholio, nelegalių narkotinių medžiagų ir tabako vartojimą, o tėvų paramos ir pozityvios reakcijos sulaukiantys jaunuoliai geba atrasti adekvatesnius streso įveikos būdus ir mažiau įsitraukti į sveikatai žalingą veiklą.

APIBENDRINIMAS

Tėvų reakcija į LGB jaunuolių seksualinę orientaciją stipriai susijusi su jų tolesniu prisitaikymu visuomenėje. Subjektyviai LGB jaunuoliai tėvų reakcijas į seksualinę orientaciją dažniausiai skirsto į dvi rūšis: priėmimą ir atstūmimą. Į atstūmimo reakcijų grupę patenka ir ambivalentiškos reakcijos. Šių dviejų rūšių reakcijos turi skirtingą reikšmę jaunuolių rizikai patirti nuotaikos sutrikimus ir turėti suicidiškų minčių, veikia jų tapatumo formavimąsi ir emocijų bei streso reguliavimo būdus.

Padidėjusi LGB paauglių nuotaikos sutrikimų rizika pastebima jau paauglystės pradžioje, kai pradeda formotis supratimas apie seksualinę orientaciją. Depresiją seksualinių mažumų atstovai dažnai patiria dėl autonomijos suvokimo trūkumo ir neigiamų jausmų, tokių kaip kaltė, gėda dėl savo seksualumo. Atstumianti tėvų reakcija į seksualinės orientacijos atskleidimą šiuos jausmus dar pagilina, patvirtinant jaunuolio nepripaimą savo socialiniame rate, o priimanti reakcija suteikia jam (jai) galimybę reikšti save bei dalytis svarbiausiais gyvenimo įvykiais. Tai mažina psichikos sutrikimų riziką.

Užsitęsęs kaltės ir gėdos dėl savo seksualinės orientacijos suvokimas susijęs ir su padidėjusia LGB jaunuolių savižudybės rizika. Šie jausmai itin dažni LGB jaunuolių, patyrusių tėvų bandymus pakeisti jų seksualinę orientaciją, populiacijoje. Priimanti tėvų reakcija į seksualinę orientaciją tiek prieš, tiek iškart po atsiskleidimo momento susijusi su sumažėjusia savižudybės rizika. Šis sumažėjimas veikia per tėvų demonstruojamą paramą, kuri palengvina kitų žmonių atstūmimo reakcijų poveikį.

Tėvų reakcijos į seksualinę orientaciją taip pat susijusios ir su jaunuolių prisitaikymu ir funkcionavimu gyvenime. Tėvai, demonstruojantys homofobines nuostatas, jas perduoda savo LGB vaikams, šitaip paskatindami internalizuotos homofobijos formavimąsi, kuris trukdo tinkamam psichologiniam ir socialiniam

prisitaikymui visuomenėje. Priimanti reakcija į seksualinę orientaciją susijusi su lengvesniu savo orientacijos priėmimu, pozityvaus seksualumo susiformavimu ir geresniu prisitaikymu visuomenėje.

Galiausiai tėvų reakcija į stresinę žinią, šiuo atveju jaunuolio seksualinę orientaciją, paauglius moko atitinkamų emocijų reguliavimo ir streso įveikos būdų. LGB jaunuoliai, patyrę tėvų atstūmimą, dažniau taiko neadaptivias emocijų reguliavimo strategijas, dažniau tampa patyčių aukomis ir pradeda vartoti psichoaktyvias medžiagas. Tėvų priėmimo sulaukę jaunuoliai moka lengviau įveikti patiriamą stresą, greičiau sustabdo patyčias mokykloje ar darbinėje veikloje, taip pat rečiau įsitraukia į sveikatai žalingas veiklas.

Apibendrinami visuose apžvelgtuose tėvų reakcijos į savo vaiko seksualinę orientaciją ryšio su LGB jaunuolių psichologinės gerovės aspektais tyrimuose

galime matyti tam tikras tendencijas. Atstumiančios tėvų reakcijos į LGB jaunuolių seksualinę orientaciją susijusios su stipriau išreikštomis ir ilgiau išliekančiomis pasekmėmis nei priimančios reakcijos, o nuo reakcijos stiprumo priklauso ir pasekmių išreikštumas. Be to, daugeliu atvejų būtent tėvo reakcija susijusi su neigiamomis pasekmėmis vaiko psichologinei gerovei, o motinos reakcija dažniau siejasi su teigiamomis pasekmėmis. Vis dėlto nagrinėtoje literatūroje pastebima tendencija labiau orientuotis į atstumiančios tėvų reakcijos pasekmes, dėl to tolesniuose tyrimuose reikėtų didesnę dėmesį skirti būtent priėmimo reakcijos pasekmių analizei. Taip pat dauguma apžvelgtų tyrimų buvo atlikti tik vieną kartą, dažniausiai retrospektyviai, taigi trūksta šios sritys tyrimų apie pasekmių ilgalaikiškumą.

Straipsnis gautas 2021-01-12, priimtas 2021-03-01

Literatūra

- Rohner RP, Khaleque A, Cournoyer DE. Parental acceptance-rejection: theory, methods, cross-cultural evidence, and implications. *Journal of the Society for Psychological Anthropology*. 2005;33(3):299-334.
- Mills-Koonce WR, Rehder PD, McCurdy AL. The significance of parenting and parent-child relationships for sexual and gender minority adolescents. *Journal of Research on Adolescence*. 2018;28(3):637-649.
- Tate DP, Patterson CJ. Sexual orientation, relationships with parents, stress, and depressive symptoms among adults. *Journal of GLBT Family Studies*. 2019;15(3):256-271.
- Needham BL, Austin EL. Sexual orientation, parental support, and health during the transition to young adulthood. *J Youth Adolescence*. 2010;39:1189-1198.
- Doty ND, Willoughby BLB, Lindahl KM, Malik NM. Sexuality related social support among lesbian, gay, and bisexual youth. *J Youth Adolescence*. 2010;39:1134-1147.
- Mongelli F, Perrone D, Balducci J, Sacchetti A, Ferrari S, Mattei G, et al. Minority stress and mental health among LGBT populations. An update on the evidence. *Minerva Psichiatrica*. 2019;60:27-50.
- FRA. Pride versus prejudice: LGBTI people in the EU today. 2020. Prieiga per internetą: <<https://fra.europa.eu/en/data-and-maps/2020/lgbti-survey-data-explorer>>.
- Wigderson S, Lindahl KM, Malik NM. Parental responsiveness toward GLB children: impact on mental health two years later. *Journal of GLBT Family Studies*. 2019;15(4):326-341.
- Diamond GM, Shilo G, Jurgensen E, D'Augelli A, Samarova V, White K. How depressed and suicidal sexual minority adolescents understand the causes of their distress. *Journal of Gay & Lesbian Mental Health*. 2011;15(2):130-151.
- Bregman HR, Malik NM, Page MJ, Makynen E, Lindahl KM. Identity profiles in lesbian, gay, and bisexual youth: the role of family influences. *Journal of Youth and Adolescence*. 2013;42(3):417-430.
- D'Amico E, Julien D, Tremblay N, Chartrand E. Gay, lesbian, and bisexual youths coming out to their parents: parental reactions and youths' outcomes. *Journal of GLBT Family Studies*. 2015;11(5):411-437.
- Mena J, Vaccaro A. Tell me you love me no matter what: relationships and self-esteem among GLBQ young adults. *Journal of GLBT Family Studies*. 2013;9:3-23.
- Ryan RM, Deci EL. On happiness and human potentials: review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annu Rev Psychol*. 2001;52:141-166.
- Kairys A, Liniauskaitė A, Bagdonas A, Pakalniškienė V. Lietuvos gyventojų reprezentatyvios imties psichologinės gerovės struktūra. 2013;48:7-19.
- King M, Semlyen J, Tai SS, Killapsy H, Osborn D, Popelyuk D, et al. A systematic review of mental disorder, suicide, and deliberate self harm in lesbian, gay and bisexual people. *BMC Psychiatry*. 2008;8:70.
- Di Giacomo E, Krausz M, Colmegna F, Aspesi F, Clerici M. Estimating the risk of attempted suicide among sexual minority youths: a systematic review and meta-analysis. *JAMA Pediatrics*. 2018;172(12):1145-1152.
- Willoughby BLB, Doty ND, Malik NM. Victimization, family rejection, and outcomes of gay, lesbian, and bisexual young people: the role of negative GLB identity. *Journal of GLBT Family Studies*. 2010;6(4):403-424.
- Kwon P. Resilience in lesbian, gay, and bisexual individuals. *Personality and Social Psychology Review*. 2013;17(4):371-383.
- Singh S, Durso LE. Widespread discrimination continues to shape LGBT people's lives in both subtle and significant ways. Center for American Progress. 2017. Prieiga per internetą: <<http://tiny.cc/nmfloz>>.
- Pearson J, Wilkinson L. Family relationships and adolescent well-being: are families equally protective for same-sex attracted youth? *J Youth Adolescence*. 2013;42:376-393.
- La Roi C, Kretschmer T, Dijkstra JK, Veenstra R, Oldehinkel AJ. Disparities in depressive symptoms between heterosexual and lesbian, gay, and bisexual youth in a dutch cohort: the trails study. *J Youth Adolescence*. 2016;45:440-456.
- Bem DJ. Exotic becomes erotic: a developmental theory of sexual orientation. *Psychological Review*. 1996;103(2):320-335.
- Price EW, Prosek EA. The lived experiences of GLB college students who feel supported by their parents. *Journal of GLBT Family Studies*. 2020;16(1):83-102.
- Ryan WS, Legate N, Weinstein N. Coming out as lesbian, gay, or bisexual: the lasting impact of initial disclosure experiences. *Self and Identity*. 2015;14(5):549-569.
- Feinstein B, Wadsworth L, Davila J, Goldfried M. Do parental acceptance and family support moderate associations between dimensions of minority stress and depressive symptoms among lesbians and gay men? *Professional Psychology: Research and Practice*. 2014;45:239-246.
- Shilo G, Savaya R. Effects of family and friend support on LGB youths' mental health and sexual orientation milestones. *Family Relations*. 2011;60(3):318-330.

27. McDermott E, Gabb J, Eastham R, Hanbury A. Family trouble: heteronormativity, emotion work and queer youth mental health. *Health*. 2019.
28. Kibrik EL, Cohen N, Stolowicz-Melman D, Levy A, Boruchovitz-Zamir R, Diamond GM. Measuring adult children's perceptions of their parents' acceptance and rejection of their sexual orientation: initial development of the parental acceptance and rejection of Sexual Orientation Scale (PARSOS). *Journal of Homosexuality*. 2019;66(11):1513-1534.
29. D'amico E, Julien D. Disclosure of sexual orientation and gay, lesbian, and bisexual youths' adjustment: associations with past and current parental acceptance and rejection. *Journal of GLBT Family Studies*. 2012;8(3):215-242.
30. U.S. Department of Health and Human Services (HHS). Office of the Surgeon General and National Action Alliance for Suicide Prevention. National strategy for suicide prevention: goals and objectives for action. Washington, DC: HHS. 2012.
31. Haas AP, Eliason M, Mays VM, Mathy RM, Cochran SD, D'Augelli AR, et al. Suicide and suicide risk in lesbian, gay, bisexual, and transgender populations: review and recommendations. *Journal of Homosexuality*. 2010;58(1):10-51.
32. Bryan A, Mayock P. Supporting LGBT Lives? Complicating the suicide consensus in LGBT mental health research. *Sexualities*. 2017;20(1-2):65-85.
33. Meyer IH. Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*. 2003;129(5):674-697.
34. Skerrett DM, Kölves K, de Leo D. Factors related to suicide in LGBT populations: a psychological autopsy case-control study in Australia. *The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*. 2016;37(5).
35. Ryan C, Russell ST, Huebner D, Diaz R, Sanchez J. Family acceptance in adolescence and the health of LGBT young adults. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*. 2010;23(4):205-213.
36. Anton BS. Proceedings of the American Psychological Association for the legislative year 2009: minutes of the annual meeting of the Council of Representatives and minutes of the meetings of the Board of Directors. *American Psychologist*. 2010;65:385-475.
37. Ryan C, Toomey RB, Diaz RM, Russell ST. Parent-initiated sexual orientation change efforts with LGBT adolescents: implications for young adult mental health and adjustment. *Journal of Homosexuality*. 2018.
38. Nguyen TQ, Bandeen-Roche K, German D, Nguyen NTT, Bass JK, Knowlton AR. Negative treatment by family as a predictor of depressive symptoms, life satisfaction, suicidality, and tobacco / alcohol use in vietnamese sexual minority women. *LGBT Health*. 2016;3(5).
39. Mustanski B, Liu RT. A longitudinal study of predictors of suicide attempts among lesbian, gay, bisexual, and transgender youth. *Arch Sex Behav*. 2012.
40. Hatchel T, Merrin GJ, Espelage D. Peer victimization and suicidality among LGBTQ youth: the roles of school belonging, self-compassion, and parental support. *Journal of LGBT Youth*. 2018.
41. Jenkins AL, Schmitz ME. The roles of affect dysregulation and positive affect in non-suicidal self-injury. *Archives of Suicide Research*. 2012;16(3):212-225.
42. Carastathis GS, Cohen L, Kaczmarek E, Chang P. Rejected by family for being gay or lesbian: portrayals, perceptions, and resilience. *Journal of Homosexuality*. 2017;64(3):289-320.
43. Fuller KA, Rutter PA. Perceptions of parental acceptance or rejection: how does it impact LGB adult relationship quality and satisfaction? *Journal of GLBT Family Studies*. 2018;14(4):317-336.
44. Cass VC. Homosexual identity formation: testing a theoretical model. *The Journal of Sex Research*. 1984;20(2):143-167.
45. Williams DJ, Thomas JN, Prior EE, Walters W. Introducing a multidisciplinary framework of positive sexuality. *Journal of Positive Sexuality*. 2015.
46. Rosario M, Schrimshaw EW, Hunter J. Different patterns of sexual identity development over time: implications for the psychological adjustment of lesbian, gay, and bisexual youths. *J Sex Res*. 2011;48(1):3-15.
47. Mohr J, Fassinger R. Measuring dimensions of lesbian and gay male experience. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*. 2000;33(2):66-90.
48. Livingston J, Fourie E. The experiences and meanings that shape heterosexual fathers' relationships with their gay sons in South Africa. *Journal of Homosexuality*. 2016;63.
49. Muuss R. *Theories of adolescence*. 6. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc. 1996.
50. Ryan WS, Legate N, Weinstein N, Rahman Q. Autonomy support fosters lesbian, gay, and bisexual identity disclosure and wellness, especially for those with internalized homophobia. *Journal of Social Issues*. 2017;73(2):289-306.
51. Ngo HM, Le TN. Stressful life events, culture, and violence. *J Immigrant Health*. 2007;9:5-84.
52. Thompson RA. Emotion regulation: a theme in search of definition. *Monographs of Society for Research in Child Development*. 1994;59(2/3):25-52.
53. Bridgett DJ, Burt NM, Edwards ES, Deater-Deckard K. Intergenerational transmission of self-regulation: a multidisciplinary review and integrative conceptual framework. *Psychological Bulletin*. 2015;141(3):602-654.
54. Sidiropoulou K, Drydakakis N, Harvey B, Paraskevopoulou A. Family support, school-age and workplace bullying for LGB people. *International Journal of Manpower*. 2019; Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print.
55. Padilla YC, Crisp C, Rew DL. Parental acceptance and illegal drug use among gay, lesbian, and bisexual adolescents: results from a national survey. *Social Work*. 2010;55-3:265-275.
56. Rosario M, Schrimshaw EW, Hunter J. Disclosure of sexual orientation and subsequent substance use and abuse among lesbian, gay, and bisexual youths: critical role of disclosure reactions. *Psychology of Addictive Behaviors*. 2009;23(1):175-184.
57. Kavanaugh SA, Taylor AB, Stuhlsatz GL, Neppl TK, Lohman BJ. Family and community support among sexual minorities of color: the role of sexual minority identity prominence and outness on psychological well-being. *Journal of GLBT Family Studies*. 2020;16(1):1-17.
58. Bouris A, Guilamo-Ramos V, Pickard A, Shiu C, Loosier PS, Dittus P, et al. A systematic review of parental influences on the health and well-being of lesbian, gay, and bisexual youth: time for a new public health research and practice agenda. *J Primary Prevent*. 2010;31:273-309.
59. Gamarel KE, Watson RJ, Mouzoon R, Wheldon CW, Fish JN, Fleischer NL. Family rejection and cigarette smoking among sexual and gender minority adolescents in the USA. *International Journal of Behavioral Medicine*. 2020;27(2):179-187.
60. Rosario M, Schrimshaw EW, Hunter J. Cigarette smoking as a coping strategy: negative implications for subsequent psychological distress among lesbian, gay, and bisexual youths. *Journal of Pediatric Psychology*. 2011;36(7):731-742.

The impact of parental reaction to their LGB (lesbian, gay and bisexual) children sexual orientation on aspects of offsprings' psychological well-being

Rasa Katinaitė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė
Vytautas Magnus University

Summary

Introduction. The relationship with parents is one of the essential factors shaping a child's personality and determining their adaptation in the society. Due to homophobia prevalent in the society, parent-child relationships are even more important to LGB youth, living in an environment unrepresentative of their social group. Recently, LGB youth are coming out to their parents at a younger age (15-24 y.o.). Due to this, parental reaction to youth's sexual orientation has a significant effect on the further functioning of the child. Several studies are analyzing parental acceptance and rejection reactions to their child's sexual orientation and its impact on aspects of offspring's psychological well-being: depression, suicidality, stress management skills, and the formation of the youth's personality. This literature review *aims to* analyze the impact of parental reactions (acceptance and rejection) to the disclosure of youth's sexual orientation on their offsprings' various aspects of psychological well-being (depression, suicidality, stress management and identity formation).

Results. Parental rejection reaction to the disclosure of youth's sexual orientation reduces the child's sense of autonomy as well as causes guilt and shame, which are increasing the risk of depression and, in the long run, the

level of suicidality for LGB youth. The biggest impact on suicidality has parental attempts to change a child's sexual orientation. Parental rejection reaction increases the risk of identified homophobia formation, non-adaptive stress management skills, homophobic bullying and substance abuse issues. Parental acceptance reaction enables the child to be authentic and to share important life experiences, which acts as a protective factor against depression and suicide. The LGB youth who feels accepted can better adapt to the society and to form a positive sexual identity, has better stress management skills, and is less involved in the use of substances.

Keywords: homosexuality, parental reactions, identity formation, stress management, sexual orientation, suicidality.

Correspondence to Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė
Vytautas Magnus University, Department of Psychology
Jonavos str. 66/328, LT-44191 Kaunas, Lithuania
E-mail: kristina.zardeckaitė-matulaitienė@vdu.lt

*Received 12 January 2021,
accepted 1 March 2021*